

28. Zelenák István tanár és helytörténész életműve

Kategória: kulturális örökség

Az érték helyszínének leírása, rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

Zelenák István régi tokaji szőlőtermelő családban született 1941. nov. 27-én Tokajban. Általános iskolai tanulmányait szülővárosában végezte el, majd 1956 és 1960 között a tokaji Petőfi Sándor (1958 óta Tokaji Ferenc) Gimnázium tanulója volt. Az érettségi vizsgát követően felvételt nyert a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem történelem-földrajz szakára, Megyei Ösztöndíjasként tanult, s ezáltal munkahelye a cigándi gimnázium lett, ahol tanárként tevékenykedett három tanéven keresztül. Szíve azonban hazahúzta Tokajba, s mivel a cigándi gimnázium megszűnt, lehetősége volt hazatérni. 1968-tól a helyi általános iskolában dolgozott, mint történelem-földrajz szakos tanár egészen nyugdíjazásáig. Tanári működésének egyik jellegzetessége a helyismeret, helytörténet tananyagba építése volt. Ahogy ő megfogalmazta: tér és idő kerestjén át szemlélve a világot, tanítványait is ennek szellemében nevelte. Helyismereti szakkört, majd helyismereti fakultatív képzést szervezett, ezek pedagógiai és tartalmi kérdéseiről összefoglaló cikke jelent meg a Borsodi Művelődésben. Ezen képzésekhez kapcsolódóan munkatankönyvet írt, mely nyomtatásban is megjelent. (Tokaj-Lakóhelyismeret. Tokaj, 1995.) Pap Miklós múzeumalapítóval együttműködve ilyen jellegű szaktantermet hozott létre, ahol a múzeum gyűjteményének darabjai voltak kiállítva. A Tokaji-hegység ásványait és kőzeteit folyosón elhelyezett tárlókban mutatta be. Évtizedeken keresztül a népelet, helytörténet megismerését szolgáló feladatokat adott diákjainak, hozzászoktatva őket az idősebb generáció ismereteinek átvételére. A magyar történelem nagy eseményeit és kimagasló személyiségeit, a kiemelkedő évfordulók alkalmával megismertetni szándékozott kulturális és oktatási lehetőségeket tanítványai körében hasznosítani igyekezett, bevonva őket ezt szolgáló tevékenységekbe. Pap Miklós

követőjeként kezdeményezője és rendezője volt a II. Rákóczi Ferenc emlékét felidéző történelmi vetélkedőknek.

Rendkívüli elhivatottságát és munkabírást támasztja alá, hogy a tokaji, valamint a környékbeli fiatal nemzedékek nevelése és oktatása mellett, már tanári pályájának kezdete óta szívügyének tekintette szeretett városa és a környező tájegység múltjának feltárását, melyekhez születése, és családja révén is nagyon sok szállal kötődik. Első helytörténeti témájú dolgozatát, mely 1918-1919 helyi eseményeit eleveníti fel, levéltári kutatások alapján, 1968-ban készítette el. Részt vett a Papp Miklós által 1973-74 években tervezett új tokaji városmonográfia fejezetei megírásában, mely azonban anyagi támogatás hiányában nem jelent meg. Az 1970-es évek elején Dr. Kováts Dániel szervezésében hatalmas munka folyt Borsod-Abaúj-Zemplén megye földrajzi névanyagának összegyűjtése céljából, melyben ő négy taktaközi település szóbeli hagyományát összegezte. (Ezt az anyagot a miskolci Herman Ottó Múzeum őrzi, ott elérhető.) A későbbiekben tokaji és borvidéki témájú cikkei jelentek meg a Szülőföldünk című, a Hazafias Népfront megyei kiadványában, majd a Széphalom c. évente megjelenő folyóiratban, de cikkeket kértek tőle, melyek megjelentek a Zempléni Múzsában, a Partium-ban, Csoma Zsigmond emlékkötetében, de számos publikációját olvashattuk a Tokaji Hírek c. havilapban is. A Nyíregyházi Főiskola szervezésében húsz éven át Szerencsen tájféldrajzi konferenciát tartottak, melynek előadásairól kötetek jelentek meg. Ebbe a munkába Bencsik János és János István mellett őt is bevonták, s így két évente cikkei jelentek meg a konferencia köteteiben. 1991-ben pályázati támogatással adta közre a Tokaji zsidó emlékek c. kötetet, mely még két alkalommal megjelent. Szerzőjük munkássága több kontinensen élő, tokaji eredetű emberek életét segítette összekapcsolni. Történelmi témájú munkák mellett földrajzi tematikájú műveket is írt. A város kulturális intézményeinek meghívott vendégeként, valamint számos konferencián vett részt előadóként, öregbítvén a település és a borvidék jó hírét. A Kőszegen megrendezett Szőlő és klíma címet viselő konferencián két alkalommal, 2007-ben és 2008-ban tartott előadást a Tokaji Aszú első írásos forrásáról beszámoló Garai-féle osztálylevélről, valamint a Tokaji Furmint szőlőfajta legkorábbi dokumentálásáról, amely Erdőbényén történt meg 1611-ben. Tarcalon tartották a Zempléni Településszövetség fennállásának 10. évfordulójára emlékező konferenciát, melyet ő szervezett. Az előadások kötete Zemplén Európában címmel az ő szerkesztésében jelent meg.

Alapos és széleskörű történelmi munkásságát illusztrálják az általa írt könyvek, kiadványok. Legjelentősebb művei: Tokaji zsidó emlékek (1991), Erzsébet királyné hídja-A tokaji Tisza-híd története (1997), A Hétszőlő (2002), A tokaji aszú titkai (2012), Szepsi Laczkó Máté és a tokaji aszú (2013), Tokaj, a kincsek városa (2017). Mindezek elmaradhatatlan tartozékai Tokaj városa, és Tokaj-Hegyalja történelme iránt érdeklődő olvasók könyvespolcainak. Jelentős szerepet vállalt a szülővárosa történetét összefoglaló nagy monográfia, a négy kötetből álló Tokaj-Várostartörténeti tanulmányok (1995-2003) című munka megalkotásában, melynek több fejezetének kidolgozása („Tokaj az első világháború és a forradalmak korában”. Tokaj gazdasági-társadalmi viszonyai a Horthy-korszakban.” „A tokaji izraelita hitközség története.”) az ő nevéhez kötődik.

Számos kiváló, történelmi témájú munkája közül a szerző életmű jellegű, gyűjteményes kötete az Agroinform Kiadó és Nyomda Kft. gondozásában 2012-ben kiadott, A tokaji aszú titkai című műve. Családi indíttatásából adódóan talán nem meglepő módon ő maga is az ízletes borokat előállító tokaji szőlőtermelők sorát gyarapítja, mintegy fél évszázadot meghaladó tapasztalatok birtokában érlelődött meg benne a gondolat ennek a hiánypótló

műnek a megírására. E szép képekkel illusztrált, igényes könyv olvasásakor megismerkedhetünk a borvidék kialakulásának történelmi körülményeivel, nyomon követhetjük a „királyok bora, a borok királya” készítésének hosszú évszázadokon átívelő módozatait, valamint azokat a termőhelyeket, és nagyobb pincészeteket, amelyeknek elvitathatatlan érdemük van a világhírű borkülönlegesség előállításában és forgalmazásában. És nem utolsó sorban szemrevételezhetjük a könyvben az aszúszőlőbor előállítását első ízben megemlítő, az 1571. évben Tokajban kelt Garay-féle osztálylevelet is, melyet a sátoraljaújhelyi levéltárban sok neves kutató nyomdokain haladva fedezett fel e kötet szerzője. Ez az oklevél korszakhatározó lett a borvidék történetében. A bort nemcsak kóstolgatni kell, de beszélgetni is kell róla, mondják. Az sem baj, ha megtermeljük. Mint a „borok királya” termelője ajánlja írásait a szerző a Kedves Olvasóknak.

Szepsi város felkérésére írta meg a Szepsi Laczkó Máté munkásságát, életművét méltató tanulmányát. Ebben tisztázta, hogy csupán félreértésen alapuló állegenda a marketingben évtizedekig használt narratíva, mi szerint a korai, 17. századi nemzettudat kialakulásában „Emlékezetre való írások” címmel írt krónikájával jelentős szerepet betöltő prédikátor találta volna fel az aszúkészítés „receptúráját.” Laczkó Máté 1598-tól élt a borvidéken, ahol már Szikszai Fabricius Balázs latin-magyar szöszedetét –mely az aszúszőlő-bort is említi- előbb kéziratban, majd 1590-től nyomtatott formában is használták. Tankönyv volt a pataki református kollégiumban. Laczkó Máté valószínűleg Liszván lakó rokonától vitt egy flaska aszúbort neveltje, a 16 évesen már férjhez ment Lorántffy Zsuzsanna ünnepi asztalára.

Szerzője öreg napjaiban még sok tokaji témát szándékozik megírni, s ehhez levéltári kutatásokat tervez. Több, már elkészült munkája pl. „Tokaji borvidék: a hamis tudat fogságában”. „Tokaj történetéről”. („Id. Nyesti Lajos tokaji gazdálkodó élete” . „A tokaji hegyközség története” . „ A málenkij robotra elhurcolt, deportált személyekről.”) megjelenés előtt áll. Zelenák István tanári és helytörténeti pályája során nagyon sokat tett azért, hogy fiatal nemzedékek generációi nevelkedjenek fel, és kötődjenek érzelmileg lakóhelyükhöz, iskolavárosukhoz, valamint hogy a több mint 900 esztendőes település és Tokaj-Hegyalja múltjának minél több, korábban ismeretlen korszakát, történetét tárja az érdeklődő közönség elé.

Válogatás Zelenák István publikációiból:

Önálló kötetek:

Tokaji zsidó emlékek. Tokaj, 1991.

Tokaj (Lakóhelyismeret). Tokaj, 1995.

Erzsébet királyné hídja. A tokaji Tisza-híd története. Nyíregyháza, 1997.

A Hétszőlő. Tokaj, 2002.

A tokaji aszú titkai. Bp., 2012.

Szepsi Laczkó Máté és a tokaji aszú. Debrecen, 2012.

Tokaj, a kincsek városa (útikönyv). Bp., 2017.

Szerkesztőként:

Zemplén Európában. Tokaj, 2005. A Zempléni Településszövetség fennállásának 10. évf. alkalmából. Konferenciakötet, Tarcál.

Gyűjteményes kötetekben megjelent tanulmányok:

Borsodi Művelődés. XII. évf. 3.sz. 1987.

Zelenák István.: A honismeret fakultatív tantárgy az általános iskolában. 76-84. lap.

Tokaj várostörténeti tanulmányok II. Tokaj, 1995. Szerk.: Bencsik János- Orosz István

Zelenák István: Tokaj az első világháború és a forradalmak korában. 129-149. lap.

Zelenák István: Tokaj gazdasági-társadalmi viszonyai a Horthy- korszakban. 149-182. lap.

Tokaj várostörténeti tanulmányok III. Tokaj, 2002. Szerk.: Bencsik János

Zelenák István.: A tokaji izraelita hitközség története. 327-352. lap.

Szerencs és környéke. Szerencs-Nyíregyháza, 2002. Szerk.: Frisnyák Sándor és Gál András

Zelenák István: A Garaiak és a Hétszőlő. 157-162. lap.

Zempléni Múzsza. VI. évf. 1. sz. 2006. (Szerk.: Földi Lilla -Lapis József)

Zelenák István: A borút a történeti irodalomban. 39-46. lap.

Partium. Irodalmi, művészeti, közéleti folyóirat. Tizenhetedik évfolyam 2008. Szerk.:

Tanulmányok, közélet, vallás: Felhős Szabolcs.

Zelenák István: Diófa alatt, világok határán. 3-12. lap. (Emlékezés a Partium Irodalmi Társaság. 1987. évi tokaji megalakulására.)

Tokaj-hegyaljai borvidék. Hazánk első történeti tája. 2012. Szerk.: Frisnyák Sándor- Gál András

Zelenák István: Tokaj titkai. 117-134. lap.

A Zempléni- hegység tudományos feltárói és gazdaságfejlesztői. Debrecen, 2012. Szerk.: Dr. habil Kókai Sándor

Zelenák István: Dercsényi János megfigyelései Tokaj-Hegyalja szőlő- és bortermeléséről. 201-205. lap.

Zelenák István: Szepsy István, a borász és a közéleti ember. 215-233. lap.

Az abaúji és zempléni tájak tudományos feltárói. Szerencs-Nyíregyháza, Szerk.: Dr. Gál András 2015.

Zelenák István: Árvay János útja az ipari borkészítéstől a bioborokig. 215-226. lap.

Történeti Földrajzi Közlemények, 4. évf. 2. sz. 2016. Főszerk.: Frisnyák Sándor. Szerk. Kókai Sándor.

Zelenák István.: A földrajzi környezet szerepe Tokaj középkori történetében. 12-25. lap.

A települési értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája:

Zelenák István: A tokaji aszú titkai. Agroinform Kiadó, Budapest, 2012.

<http://www.zemplentv.hu/a-tokaji-aszu-titkai/>

http://www.hidak.hu/konyvek/Tokaj_konyv.pdf

https://mandadb.hu/common/file-servlet/document/324310/default/doc_url/Zelenk_Istvn_Tokaji_zsid_emlkek.pdf

<https://adoc.tips/szepi-laczko-mate-zelenak-istvan-zelenak-istvan-szepi-lacz.html>

http://onkormanyzat.mti.hu/hir/28804/konyvajanlo_a_tokaji_aszu_titkai